

דף טז

כד. האם יכולה אשה לגבות כתובתה ללא הבאת שטר הכתובה?

למאן דאמר כותבין שובר, וכן הוכיח רבי אבהו ממשנתנו / מהברייתא, יכולה האשה לגבות כתובתה בעדים ללא שטר-הכתובה, והיא כותבת לו שקיבלה כתובתה ויהא השובר בידו לראיה. ולמאן דאמר אין כותבים, אינה יכולה לגבות ללא הבאת הכתובה ומסירתו לבעל, מלבד במקום שאין כותבים כתובה. ואפילו במקום כזה, אם כתב לה הוא, אינה גובה ללא השטר אפילו איבדתו, כי חוששים שמא לאחר זמן תגבה שוב בשטר, אלא אם יש עדים שהשטר נשרף וכד'. במקום שכותבים כתובה, אומר רבנו תם שאפילו יש עדים שנשרפה הכתובה קודם הגירושין אינה גובה, כי יש לחוש שכתב לה כתובה אחרת [ודוקא שכתב בשעת הנישואין. עתוס' פט. ד"ה במקום], שהרי אסור להשהותה ללא כתובה.

דף יז

כה. א. כיצד מרקדים ומשבחים לפני הכלה?

ב. מת היוצא ליקבר, כלה היוצאת לחופה, ומלך ישראל — מי מעבירים מפני מי?
ג. האם מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה?

א. כיצד מרקדים לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא (לפי יופיה וחשיבותה מקלסים אותה (רש"י). ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחוה או ישבחוה בדבר נאה שיש בה. (תוס'), שהרי אמרה תורה מדבר שקר תרחק. ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה (כלומר ישבחוה לגמרי, כי אם יזכירו רק דברים מסוימים שיש בה, מכלל שאר הדברים לגנאי. (עפ"י תוס'). וכאדם הלוקח מקח רע מן השוק, יש לחברו לשבחו בעיניו ולא לגנותו. מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות לעשות לאיש ואיש כרצונו (מהרש"ל).

כאשר בא רב דימי אמר, כך משוררים לפני הכלה בארץ ישראל: לא כחל ולא שרק ולא פירכוס — ויעלת חן.

אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד עם שלשה בדים. אמר רבי זירא: מבייש אותנו הזקן (שנוהג קלות ראש בעצמו ומזלזל בכבוד תלמידי חכמים). כאשר נפטר רב שמואל מן העולם היה מפסיק עמוד של אש בינו ובין העם, דבר שאינו נמצא אלא לאחד או לשנים בדור. אמר רבי זירא: הועיל לו לזקן שוטו (= שוט ההדס שהיה מרקד בו) / 'שטותו' / שיטתו.

מכאן משמע שמצוה גדולה היא עד מאד, עד שרבי זירא לא תלה לו אותו עמוד אלא בזכותה. ומכל מקום יוהר מי שהוא ראש לציבור, איך ומה יתנהג, שלא יתבוה בעיניהם ודבריו לא יהו נשמעים ויצא שכרו בהפסדו. והבא לטהר מן שמים מסייעים לו. (ים של שלמה).

רב אחא היה מרכיב את הכלה על כתיפו ומרקד. אמרו לו התלמידים: אנו מהו שנעשה כן? אמר להם: אם דומה עליכם כקורה — מוטב, ואם לא — לא.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. ואין הלכה כדבריו.

יש אומרים שביום הראשון שהוא עיקר החיבוב אצל בעלה — מותר. שאם לא כן מי יעיד שיצתה בהינומא וראשה פרוע. והרא"ש דחה זאת ואסר אפילו שעה אחת. ואולם צידד שלא

אסור להסתכל אלא בפניה, אבל הסתכלות בהינומא ושראשה פרוע מותרת. וכן כתב המהרש"ל, שמותר להסתכל בבגדיה ותכשיטיה אבל לא בפניה כלל, ודוקא לכלה התיירו ולא לשאר אשת איש.

עוד כתב מהרש"ל: נראה שאין איסור אלא בהסתכלות דרך הבטה והתבוננות [ואפילו שלא בכונה להנות. ע' אגרות משה או"ח ח"א מ], אבל ראייה בעלמא מותרת אף בשאר אשה. ואולם המוסף אזהרה ושמירה והוא פרוש בכל דבריו ויודע שלא יחשבו לו כיוהרא — קדוש יאמר לו ותבוא עליו ברכה. וכתב בספר מנחת שמואל (מובא במשנ"ב עה סק"ז) שאדם חשוב יש לו לזוהר בכל אופן.

והנהגה הפרי-מגדים, מקומות שבגוף שדרכם להיות מכוסים, אף ראייה בעלמא אסורה. (מובא במשנ"ב שם).

על שיטות ראשונים ואחרונים אם איסור הסתכלות בעריות מדאורייתא או מדרבנן — ע' בשו"ת יביע אומר ח"א ו, ח-י; משנ"ב עה סק"ז.

ב. מעבירים את המת (דרך אחרת) מלפני כלה. וזה וזה מלפני מלך ישראל. אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה ושבחוהו וחכמים. ופירשו, באופן שאין ניכר שעבר מלפניה, שפרשת דרכים היתה והלך באחרת, אבל בלאו הכי אין לו למלך למחול על כבודו. (שום תשים עליך מלך — שתהא אימתו עליך).

ג. מבטלים (חובה. רא"ש ור"ן, דלא כיש אומרים) תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. וכן היה נוהג רבי יהודה ברבי אלעאי. במה דברים אמורים — כשאין עמו כל צרכו, אבל יש עמו כל צרכו — אין מבטלים. וכמה כל צרכו? — לדברי רב שמואל בר איני בשם רב: שנים עשר אלף אנשים וששת אלפים שופרות, [או: מהם ששת אלפים שופרות]. עולא אמר: כגון מחיצת אנשים הנמצאת משער העיר (רש"י). והערוך פירש: מבית האבל עד הקבר. רב ששת ואיתימא רבי יוחנן: ששים רבוא אנשים, כנתינתה כך נטילתה. ודוקא לאדם שקרא ושנה, אבל השונה לאחרים (ויש מפרשים: בעל תלמוד) אין לו שיעור. (וממילא יש לשמוע שלאדם שלא קרא ולא שנה אין מבטלים אם יש לו מתעסקים כדי קבורה בעלמא. (רש"י עפ"י שאלות דרב אחאי). והיינו עשרה אנשים. (עפ"י יו"ד ססא, א).

א. נראה לר"י שלענין מלאכה מבטלים כל בני העיר ללויית המת [ואם אין חבורות המתעסקות בצרכי המת, מבטלים ממלאכה גם להתעסק בו], גם למי שלא קרא ולא שנה.

ב. באשה — יש אומרים שדינה כמי שלא קרא ולא שנה. ויש אומרים כיון שאינה מצווה בלימוד אין בה חסרון קריאה והואיל ומשגחת על לימוד בעלה ובניה ראויה לכבוד כזה שקרא ושנה. (מובא ברא"ש).

ג. בענין הכנסת כלה, יש אומרים שלא הותר אלא כדי צרכה, ויש אומרים שאין לה שיעור (ע' שיטמ"ק בשם תר"י. ובאבות דרבי נתן (ד, א) משה הכנסת כלה להוצאת המת, וע"ש במעשה רב ומהר"ם שיק או"ח ב).

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו רג וח"ח רפג) נקט לעיקר שאין מבטלים אלא כדי צורך חתן וכלה. ועוד כתב שאף הסוברים שאין לדבר שיעור, זהו רק בהכנסת כלה ללוותה ואת החתן לחופה, אבל שמחת חתן וכלה לא מצינו שאין לו שיעור, ולפעמים נעשה זה על ידי יחידים הרבה יותר מע"י רבים. וכתב שם לחזק תקנה שתיקן ראש ישיבה שלא ילכו לשמח חתן וכלה אלא מנין מצומצם והחברים הקרובים ביותר. 'וגם איכא בזה תיקון העולם שלא להרבות בהוצאות שמחת נשואין אשר כבר הרבה צווחו על זה'.

דפים יז — יח

כו. האומר לחברו:

א. שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו.

ב. שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך.

ג. מנה לויתי ממך ופרעתיו לך.

ד. מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס.

— מה הדין כאשר הודה מעצמו, וכאשר יש עדים על הסיבה המחייבת?

א. מודה רבי יהושע [שאמר אין האשה נאמנת בטענת 'משארסתני נאנסתי' אעפ"י שיש עמה 'מגו' לטעון טענה טובה יותר] באומר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו, שהוא נאמן — שהרי אין שור שחוט לפניך ואתה בא לחייבו על פיו, והרי הוא טוען שלקח כדין.

לפרש"י (טו-טז) מדובר רק כשאין הלה תובעו. והתוס' חולקים ומפרשים אפילו הלה תובעו

בברי, הואיל ואין עדים בדבר ויכול הלה לטעון להד"ם — נאמן.

אם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה הימנו — אינו נאמן. ואם אכלה שלש שנים בעוד האב קיים — נאמן. אבל אכל שנים בחיי האב ואחת בחיי בנו — אין זו חזקה, ואפילו הגדיל אחר כך הקטן.

א. לפרש"י וראב"ד (טוען ונטען יד, ז) ועוד, אפילו המשיך להחזיק כמה שנים לאחר שהגדיל הקטן

— אינה חזקה, הואיל ותחלתו כשהוא קטן ראוה מוחזק בה, לא ידע כשהגדיל שהיתה של אביו, ולכך לא מחה. ולדעת ר"י בן מגאש והרמב"ם, כל שהחזיק שלש שנים לאחר שהגדיל — הרי זו חזקה.

ב. כתבו התוס': דוקא בבן קטן, אבל היה הבן גדול, מצטרפות שני החזקה שהחזיק הלה בחיי

האב והבן. ולדעת רשב"ם אפילו היה הבן גדול, כל שתחילת החזקה כשהיה קטן, לא עלו לו שני חזקה.

ב. 'שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך' — נאמן. ואם יש עדים שהיתה שלו — אם אכלה שני חזקה נאמן, ואם לאו אינו נאמן.

החזיק חלק מן הזמן הזה שלא בפניו, באותה מדינה או במדינה אחרת — נתבאר בב"ב לח.

ג. מנה לויתי ממך ופרעתוך — נאמן. ואם יש עדים שלוה — באנו למחלוקת החכמים האם המלוה את חברו בעדים צריך לפרעו בעדים אם לאו. וקיימא לן אינו צריך לפרעו בעדים הלכך נאמן (בשבועת היסט. חו"מ ע, א).

[וכן נחלקו אם יכול לומר לו פרעתוך בעדים והלכו להם למדינת הים. (שבועות מא).

הלוהו שלא בעדים, אעפ"י שאחר כך תבעו בעדים והודה לו — אינו חייב לפרעו בעדים, שהרי האמינו בתחילה כשהלוהו ללא עדים. שם.

דינים נוספים ע"ע בשבועות מא].

ד. מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס — לדברי רבי אליעזר בן יעקב נשבע שבועת 'מודה במקצת', שאין הפרש אם טוענו גדול מנה לי בידך, או אם טוענו קטן בטענת אביו, בשניהם אין אדם מעיז פניו לכפור בכל אלא שהוא כופר במקצת כדי להישמט ממנו, לכך הטילה עליו תורה שבועה כשמודה במקצת כדי שיודה בכל. וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה [שאדם מעיז פניו לכפור לבן לגמרי] ופטור מלישבוע.

(לפרש"י, מחלוקתם אמורה בין בקטן בין בגדול כשטוענים בטענת אביהם. והתוס' מפרשים בגדול דוקא, אבל קטן אין נשבעים על טענתו כלל. ודעת הגאונים להפך, שלא נחלקו חכמים אלא בבן קטן).
מבואר בגמרא שכל זה אמור כשהבן טוענו, אבל אם מודה הלה מעצמו ללא טענת ברי מצד הבן — פטור לדברי הכל, שזה ודאי כמשיב אבידה.

א. מדובר כשקדמה תביעה להודאה—במקצת, כגון שאמר מנה הלווני אביך ביום פלוני — ברי לי שלא פרעת כלום, תנהו לי. — פרעתי לו פרס'. (עפ"י הרמב"ן בספר הזכות; קובץ שעורים).

ב. יש סוברים שאין מדובר ב'ברי' גמור אלא באומר כך פקדני אבא, ובאופן זה אמרו חכמים שאדם מעיז. (ער"ן שבועות בשם הראב"ד. וע' קוב"ש).

ג. מבואר בתוס' שאפילו יש עדים בעיקר התביעה, נאמן לחכמים משום משיב אבידה ופטור מן השבועה מתוך שהיה יכול לומר פרעתי הכל. (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י). והש"ך (ח"מ פה סקנ"ה) הביא בשם רב האי גאון שחולק ומחייב שבועה.

ד. הרי"ף פסק כראב"י שמשנתו קב ונקי. (וע' אבני נזר אה"ע רסה, שלפרש"י מוכח שהלכה כראב"י). והראב"ד פסק כחכמים.

דין קטן הבא בטענת עצמו — נתבאר בשו"ע מ"ב.

דפים יח — יט

כז. העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, מחמת ממון או מחמת נפשות; קטנים היינו, פסולי עדות

היינו — האם הם נאמנים?

העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו (כגון קרובים), אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר — נאמנים. כן סתמה משנתנו, וכדברי חכמים בברייתא, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. רבי מאיר אומר: אין נאמנים, כי סובר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, שכבר הוחזק השטר על פיו ושוב אין לו טענה לפסול.

לפרש"י, רבי מאיר אמר דבריו כשהלוה מודה. והתוס' חולקים וסוברים שמדובר אף כשאין הלוה מודה, שאין העדים יכולים לפסול השטר ב'מגו'.

אמר רמי בר חמא, לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים היינו מחמת ממון — אין נאמנים, שאין אדם משיים עצמו רשע.

יש מי שכתב לחדש שגם באנוסים מחמת ממון שאינם נאמנים, היינו רק לענין פסול השטר, אבל אין מגבים בו כי מכל מקום אין כאן קיום. (עפ"י בית זבול ח"ב לה"ט באורך, ובוה תירץ קושית הגרעק"א).

אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר — אינם נאמנים. ואפילו באנוסים מחמת נפשות שאינם עושים עצמם רשעים, כיון שחתמו על השטר הרי זה כאילו נחקרה עדותם בבית דין ושוב אינם יכולים לחזור בהם, שכיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד.

דף יט

כח. א. מודה בשטר שכתבו וטוען 'פרוע' או 'אמנה' — האם צריך לקיים השטר?

ב. המלוה שאמר 'שטר אמנה הוא זה' — האם הוא נאמן?

ג. אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה — כיצד?